

HENKILÖJUNALIIKENTEN YKSINOIKEUTTA KOSKEVA KÄYTTÖOIKEUSSOPIMUS 3.12.2009–31.12.2019

1. SOPIJAPUOLET

Liikenne- ja viestintäministeriö (jäljempänä "Viranomaisen")
PL 31
00023 VALTIONEUVOSTO

Viranomaisen edustajat:

osastopäällikkö
ylijohtaja Juhani Tervala
puh. +358 9 160 28482

liikennejärjestelmäyksikön päällikkö,
hallitusneuvos Mikael Nyberg
puh. +358 9 160 28474

VR Osakeyhtiö (jäljempänä "Liikenteenharjoittaja")
PL 488
00101 HELSINKI

Liikenteenharjoittajan edustaja:

toimitusjohtaja Mikael Aro
puh. +358 307 20 000

Liikenteestä vastaava henkilö:

henkilöliikennejohtaja Antti Jaatinen
puh. +358 307 20 700

molemmat jäljempänä erikseen "Sopijapuoli" tai yhdessä "Sopijapuolet".

2. Sopimuksen tarkoitus ja kohde

Tällä julkisia palveluhankintoja koskevalla sopimuksella Viranomaisen asettaa Liikenteenharjoittajalle rautateiden henkilöliikennettä koskevan julkisen palvelun velvoitteen, jonka täyttämisen vastineena Viranomaisen myöntää Liikenteenharjoittajalle yksinoikeuden rautateiden henkilöjunaliikenteen harjoittamiseen Suomessa liitteessä 1 todetuilla henkilöliikenteen rataosilla.

Tämän sopimuksen tarkoituksena on varmistaa monilukuisemmat, luotettavammat ja korkealaatuisemmat palvelut kuin mitä pelkästään markkinaehtoisesti voitaisiin tarjota.

Sopimus ja sen liitteet muodostavat yhdessä sopimuksen.

Tämän sopimuksen lisäksi on Viranomaisen ja Liikenteenharjoittajan välillä erikseen sovittu kaukoliikenteen ja lähiliikenteen sekä Kemijärven yöjunaliikenteen ostosopimukset.

3. Liikennöintivelvollisuus

Liikenteenharjoittaja on velvollinen hoitamaan tässä sopimuksessa ja sen liitteissä määritellyn liikenteen sovituin ehdoin.

Julkisen palvelun velvoitteen alainen liikenne vuonna 2010 on todettu liitteessä 2.

Viranomaisen määrittää vuoden 2011 julkisen palvelun velvoitteen alaisen liikenteen syyskuun 2010 loppuun mennessä. Se liitetään tämän sopimuksen liitteeksi 2. Ennen julkisen palvelun velvoitteen alaisen liikenteen määrittämistä Viranomaisen neuvottelee liikenteestä Liikenteenharjoittajan kanssa.

Viranomaisen määrittää syyskuun 2011 loppuun mennessä liitteessä 1 todettujen, yksinoikeuden alaisten henkilöliikenteen rataosien palvelutason vuosille 2012–2019 ja täsmentää tarvittavilta osin tässä sopimuksessa kyseisten rataosien henkilöliikenteelle asetettua julkisen palvelun velvoitetta. Palvelutason määrittely ja julkisen palvelun velvoitteen alainen liikenne korvaa tällöin liitteen 2. Tarvittaessa palvelutason määrittely voidaan uusia ja sitä voidaan muuttaa sopimuskauden aikana, ja julkisen palvelun velvoitteen alainen liikenne vahvistetaan vuosittain syyskuun loppuun mennessä. Ennen julkisen palvelun velvoitteen alaisen liikenteen täsmentämistä Viranomaisen neuvottelee liikenteestä Liikenteenharjoittajan kanssa.

Liikennöinnissä tulee noudattaa liikennöintijaksoittain (kyseessä oleva jakso voi käsittää joko koko EU-aikataulukauden tai osan siitä) vahvistettuja liikennöinti-aikatauluja.

4. Yksinoikeus

Tässä sopimuksessa asetetun julkisen palvelun veloitteen vastineeksi Liikenteenharjoittajalle myönnetään yksinoikeus rautateiden henkilöjunaliikenteen harjoittamiseen Suomessa liitteessä 1 todetuilla henkilöliikenteen rataosilla.

Yksinoikeus ei rajaa rautatielaissa tarkoitetun museoliikenteen harjoittamista.

Yksinoikeus sisältää myös Helsingin ja Riihimäen, Helsingin ja Lahden sekä Helsingin ja Karjaan välisen pääkaupunkiseudun työssäkäyntialueen lähiliikenteen. Yksinoikeus ei koske yksinomaan Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymän toimivalta-alueen sisällä liikennöitävää lähiliikennettä. Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymän toimivalta-alueen muuttuessa yksinoikeuden rajaus muuttuu vastaavalla tavalla.

Sopimuskauden aikana rakennettavien uusien henkilöliikenteeseen soveltuvien rataosien liikenteestä sovitaan erikseen.

Jos Sopijapuolet yhteisesti päättävät lopettaa tämän sopimuksen mukaisen liikenteen joltain liitteen 1 rataosalta, Liikenteenharjoittajan yksinoikeus raukeaa kyseiseltä rataosalta.

5. Liikennöintimuutokset

Tämän sopimuksen mukaista liikennettä Liikenteenharjoittaja voi kehittää liiketaloudellisin perustein. Liikenteenharjoittaja voi sopimuskauden aikana lisätä tai vähentää tämän sopimuksen mukaisen liikenteen reittejä ja vuorotarjontaa sekä muuttaa aikatauluja.

Liikennetarjonnan vähentäminen edellyttää vuosina 2010 ja 2011 Viranomaisen hyväksynnän ja siitä sovitaan kirjallisesti. Vuosina 2012–2019 liikenteen vähentäminen ei saa johtaa julkisen palvelun veloitteen ja palvelutasomäärityksen mukaisen liikennetarjonnan heikkenemiseen.

Jos Viranomainen edellyttää muutoksia liikennöitäviin rataosuuksiin, noudatetaan 3–5 vuoden siirtymäaikoja. Jos Liikenteenharjoittaja haluaa toteuttaa muutoksia, jotka on yhteisesti hyväksytty osapuolten välillä, tapauskohtaiset siirtymäajat ovat enimmillään 1–3 vuotta. Muutokset voivat olla junavuorojen lisäyksiä tai vähennyksiä sekä muutoksia junien pysähdyskäyttäytymisessä ja niistä sovitaan kirjallisesti.

Liikenteenharjoittaja voi toteuttaa liikennöintijakson sisällä muutoksia junien kulkupäiviin ja vähentää sekä lisätä tilapäisesti tarjontaa sesonkeihin kysyntävaihteluiden mukaisesti.

6. Liikenteen suunnittelu, tiedottaminen ja lipunmyynti

Liikenteenharjoittaja huolehtii liikenteen suunnittelemisesta, markkinoinnista, tiedottamisesta sekä lipunmyynnistä. Liikenteenharjoittajan tulee ilmoittaa yleisölle liikenteestä tehokkaasti, etenkin sen aloittamisesta ja muuttamisesta sekä häiriöistä.

Liikenteenharjoittaja on velvollinen ilmoittamaan valtakunnalliseen joukkoliikenteen aikataulujärjestelmään liikenteen aikataulut ja niiden muutokset.

Liikenteenharjoittaja päättää lippujen hinnoista.

7. Kustannukset

Liikenteenharjoittaja vastaa tämän sopimuksen mukaisen liikenteen kustannuksista.

Viranomaisen ei maksa korvausta tämän sopimuksen mukaisesta liikenteestä.

8. Kirjanpidon eriyttäminen

Liikenteenharjoittajan tulee pitää julkisen palvelun veloitteen mukaisen liikenteen kustannuksista ja tuotoista erillistä kirjanpitoa (eng. *accounting*).

Tämän sopimuksen mukaisen liikenteen tuloja ei voi siirtää Liikenteenharjoittajan toiminnan eri alalle.

9. Alihankinta

Liikenteenharjoittaja voi käyttää muuta liikenneyritystä alihankkijana silloin, kun junalla liikennöinti on estynyt onnettomuuden, ratatyön tai poikkeuksellisten sääolosuhteiden tai muun odottamattoman syyn vuoksi.

10. Lippujärjestelmä

Liikenteenharjoittajan oman matkakortin käyttö on tarkoitus aloittaa vuonna 2011. VR:n matkakortti toteutetaan VR:n, YTV:n, Matkahuollon ja Liikenne- ja Viestintäministeriön matkakorttien yhteiskäyttöisyyttä tukevan aiesopimuksen mukaisena, ja se perustuu ISO 14443 -standardiin. Liikenteenharjoittaja sitoutuu osaltaan tavoitteeseen, jonka mukaan matkakorttijärjestelmän uudistamisen yhteydessä laajennetaan matkalippujen yhteiskäyttöisyyttä muiden liikennemuotojen kanssa erityisesti kaupunkiseutujen työssäkäyntialueilla.

Liikenteenharjoittaja sitoutuu myös ottamaan käyttöön ja hyväksymään liikennevälineissään toimivaltaisten seudullisten viranomaisten integroitujen

lippujärjestelmien matkalippujen käytön kyseisen toimivaltaisen viranomaisen toimialueen sisällä. Edellytyksenä yhteiskäyttöisien matkalippujen käytölle on, että lippujärjestelmässä käytettävä matkakortti noudattaa ISO 14443 -standardia ja lippujen hinnoittelu, myynti, tarkastustoiminta ja liikenteenharjoittajille toimitettavat raportit myynnistä ja toteutuneesta matkustamisesta sekä tilityksistä toteutetaan yhdessä sovittujen toimintamallien ja periaatteiden mukaan tapauskohtaisesti. Tavoitteena on, että edellä mainituissa toimintamalleissa noudatetaan valtakunnallisia yhteiskäyttöisiä malleja. Liikenteenharjoittajalla on velvollisuus kehittää lippu- ja myyntijärjestelmiään siten, että kehitystyö tukee yhteiskäyttöisyyttä.

11. Asiakastulot

Liikenteenharjoittaja saa pitää liikenteestä saatavat asiakastulot.

12. Esteettömyys

Jos sopimuskaudella liikenteeseen hankitaan uutta kalustoa, Liikenteenharjoittajan tulee ottaa sen hankinnassa huomioon esteettömyystarpeet.

13. Liikenteenharjoittajan vastuu

Liikenteenharjoittaja vastaa Viranomaiselle sopimuksessa ja sen liitteissä asetettujen velvolluuksiensa täyttämistä ja annettavien tietojen oikeellisuudesta.

Liikenteenharjoittaja vastaa työnantajana liikennettä palvelevan henkilökuntansa toiminnasta.

Liikenteenharjoittaja on velvollinen korvaamaan Viranomaiselle suoran ja välittömän vahingon, joka Viranomaiselle mahdollisesti aiheutuu siitä, että sopimuksen tarkoittama liikennöinti jää Liikenteenharjoittajan laiminlyönnistä täyttämättä tai että Liikenteenharjoittaja on laiminlyönyt liikenteen järjestämiseksi asetetut velvoitteensa tai muutoin rikkonut sopimusta.

Liikenteenharjoittaja vastaa tämän sopimuksen mukaista raideliikennettä harjoittaessaan aiheuttamistaan vahingoista voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti.

14. Liikenteenharjoittajan vastuun rajoittaminen

Liikenteenharjoittaja ei kuitenkaan vastaa niistä vahingoista, jotka aiheutuvat Viranomaiselle siitä, ettei liikennettä voida hoitaa sodan, liikekannallepanon, poikkeuksellisten luonnonvoimien tai vaikutuksiltaan niihin verrattavan Liikenteenharjoittajasta riippumattoman ja vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella olevan ylivoimaisen esteen tai tapahtuman johdosta taikka, jos liikennöinti estyy Liikenteenharjoittajaa koskevan lakon, työsulun tai muun niihin verrattavan työtaistelutoimenpiteen johdosta.

15. Sopimuksen vastuuhenkilöt

Sopijapuolten tulee ilmoittaa toisilleen, jos sopimuksen 1 kohdassa mainitut sopijapuolten edustajat tai vastuuhenkilöt vaihtuvat.

16. Viranomaisen vastuu

Viranomainen vastaa sopimuksenmukaisten velvollisuuksiensa täyttämistä. Viranomainen on velvollinen korvaamaan Liikenteenharjoittajalle suorat ja välittömät vahingot, jotka aiheutuvat siitä, että Viranomainen on rikkonut sopimusta tai sopimus on jouduttu purkamaan Viranomaisesta johtuvasta syystä.

Viranomainen pyrkii omilla toimenpiteillään huolehtimaan siitä, että sopimuksen rataosat ovat ja pidetään sellaisessa kunnossa, että liikennettä voidaan harjoittaa 2 ja 3 kohdan velvoitteiden mukaisesti. Jos kyseisten rataosien kunto ei mahdollista 2 ja 3 kohdan mukaisen velvoitteen mukaista liikennöintiä, Sopijapuolet neuvottelevat muutoksista palvelutasoon.

17. Valvonta ja seuranta

Liikenteenharjoittajan tulee toimittaa Viranomaiselle vuosittain maaliskuun 15. päivään mennessä yksinoikeudella hoidetusta liikenteestä kohdan 8 erilliseen kirjanpitoon (eng. *accounting*) perustuva laskelma.

Jos Viranomainen haluaa tarkastaa laskelmaa koskevia tietokannoissa olevia Liikenteenharjoittajan luottamuksellisia tietoja, tapahtuu se siten, että Liikenteenharjoittaja on velvollinen esittämään tiedot kummankin osapuolen hyväksymälle KHT-tilintarkastajalle luottamuksellisesti. Valitun KHT-tilintarkastajan tehtävänä on varmistaa Liikenteenharjoittajan Viranomaiselle esittämän laskelman oikeellisuus ja jos Liikenteenharjoittajan esittämä laskelma on KHT-tilintarkastajan tarkastuksen mukaan virheellinen, esittää oikea laskelma. Jos laskelma on KHT-tilintarkastajan mukaan virheellinen, maksaa kustannukset Liikenteenharjoittaja. Muussa tapauksessa Viranomainen vastaa kustannuksista.

Liikenteenharjoittaja raportoi Viranomaiselle joka neljäs kuukausi liikenteen matkustajamääristä summatietona ja vuosittain rataosakohtaisesti. Asiakastuloista raportoidaan vuositasolla.

Liikenteenharjoittaja raportoi vuosittain Viranomaiselle myytyjen lippujen keskihinnan erikseen sovittavilta yhteysväleiltä.

Lisäksi Liikenteenharjoittaja on velvollinen toimittamaan Viranomaiselle tiedot, joita tämä lainsäädännön perusteella pyytää.

Sopimuksen toteutumista seurataan vähintään neljä kertaa vuodessa järjestettävissä Sopijapuolten tapaamisissa.

18. Viranomaisen oikeus sopimuksen purkamiseen

Viranomaisella on oikeus välittömästi purkaa sopimus, jos

- 1) Liikenteenharjoittaja menettää toimiluvan,
- 2) Liikenteenharjoittajaa koskeva konkurssi-, akordi-, velkajärjestely- tai yrityssaneeraushakemus on tullut vireille,
- 3) Liikenteenharjoittaja on asetettu selvitystilaan,
- 4) Liikenteenharjoittaja on laiminlyönyt verojen ja lakisääteisten sosiaali- ja vakuutusmaksujen suorittamisen siten, ettei laiminlyöntiä ole pidettävä merkitykseltään vähäisenä,
- 5) Liikenteenharjoittaja toistuvasti laiminlyö liikenteen hoidon tai muutoin oleellisesti rikkoo sopimusta, eikä Liikenteenharjoittaja, saatuaan tästä kirjallisen huomautuksen, ilman aiheetonta viivytystä korjaa toimintaansa, tai
- 6) Jos Euroopan yhteisön lainsäädännössä edellytetään sopimuksen purkamista tai Euroopan yhteisön komissio edellyttää sitä yhteisön lainsäädäntöön tai oikeuskäytäntöön perustuen.

Jos sopimus purkautuu edellä mainitun kohdan 6 perusteella, ei kummallakaan sopijapuolella ole oikeutta vahingonkorvaukseen. Viranomainen ei saa purkaa sopimusta kohdan 5 perusteella, jos liikenteen hoidon laiminlyönti johtuu Liikenteenharjoittajasta johtumattomasta syystä.

19. Liikenteenharjoittajan oikeus sopimuksen purkamiseen

Liikenteenharjoittajalla on oikeus välittömästi purkaa sopimus, jos Viranomainen olennaisesti rikkoo sopimusta eikä Viranomainen korjaa toimintaansa ilman aiheetonta viivytystä saatuaan siitä Liikenteenharjoittajalta kirjallisen huomautuksen.

Liikenteenharjoittajalla on oikeus saada Viranomaiselta korvaus sopimuksen ennaaikaisesta purkamisesta johtuvista välittömistä ja suorista vahingoista, jos purkaminen johtuu Viranomaisen tekemästä sopimusrikkomuksesta.

Liikenteenharjoittajalla on oikeus välittömästi purkaa sopimus, jos Viranomaisen määrittämä liikennöintivelvollisuus tai liikenteen harjoittaminen on Liikenteenharjoittajan mielestä kohtuuton tai rataverkon kunto olennaisesti vaikeuttaa Liikenteenharjoittajan edellytyksiä harjoittaa liikennöintiä.

20. Olosuhteiden olennainen muuttuminen

Jos sopimuksen soveltaminen estyy tai vaikeutuu kohtuuttomasti olosuhteiden olennaisen muuttumisen vuoksi tai sen johdosta, että se johtaisi jommankumman Sopijapuolen kannalta ennakoimattomiin taloudellisiin tai muihin seuraamuksiin, joita ei sopimusta tehtäessä ilmeisesti edellytetty ja jotka ovat osapuolen kannalta kohtuuttomia, on sen osapuolen, joka haluaa vedota johonkin edellä mainituista seikoista, kirjallisesti ilmoitettava toiselle Sopijapuolelle haluavansa käynnistää neuvottelut sopimuksen muuttamiseksi. Ilmoitukseen on liitettävä selvitys edellä tarkoitetuista olosuhteiden muutoksesta tai ennakoimattomista seuraamuksista.

Neuvotteluihin tulee ryhtyä viivytyksettä ilmoituksen tapahduttua. Neuvotteluissa tulee pyrkiä sopimaan niistä toimenpiteistä tai mahdollisista muutoksista sopimukseen, joilla sopimussuhdetta olisi mahdollista jatkaa sopimuskauden loppuun.

21. Olosuhteiden muutokseen liittyvä sopimuksen purkaminen

Jos kohdassa 20 tarkoitetuissa neuvotteluissa ei päästä yksimielisyyteen sopimussuhteen jatkamisen edellytyksistä kahdessa viikossa, kummallakin Sopijapuolella on oikeus kirjallisesti ilmoittaa neuvotteluiden päättämisestä ja purkaa sopimus. Sopijapuolen tulee ryhtyä toimenpiteisiin sopimuksen purkamiseksi viimeistään kolmen (3) kuukauden kuluessa neuvottelujen päättämisestä. Muussa tapauksessa purkamiseen oikeutetun Sopijapuolen katsotaan menettäneen oikeutensa sopimuksen purkamiseen tällä perusteella. Sopimus purkautuu kuukauden kuluttua siitä, kun tätä koskeva purkuilmoitus on annettu tiedoksi toiselle Sopijapuolelle.

Jos sopimus purkautuu sellaisen olosuhdemuutoksen johdosta, jonka ei voida katsoa johtuvan Sopijapuolista, kummallakaan Sopijapuolella ei ole oikeutta vahingonkorvaukseen toisiltaan.

Sopijapuolilla ei kuitenkaan ole oikeutta sopimuksen purkamiseen, jos sopimuksen noudattamatta jättäminen johtuu sodasta, liikekannallepanosta, poikkeuksellisista luonnonvoimista tai muusta vaikutuksiltaan niihin verrattavasta Sopijapuolesta riippumattomasta ylivoimaisesta esteestä.

22. Salassapito

Viranomaisen salassapitovelvollisuuteen sovelletaan Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia (621/1999). Liikenteenharjoittajan velvollisuutena on merkitä Viranomaiselle toimitettaviin asiakirjoihin selvästi ne kohdat, joihin Liikenteenharjoittajan käsityksen mukaan on sovellettava edellä mainitun lain 24 §:n 1 momentin 20-kohdan salassapitosäännöstä.

23. Sopimuksen siirtäminen

Liikenteenharjoittajalla ei ole oikeutta siirtää sopimusta kolmannelle osapuolelle. VR Osakeyhtiön sulautuessa VR-Yhtymä Oy:öön siirtyy sopimus sellaisenaan VR-Yhtymä Oy:lle ilman erillistä sopimista.

Toimivallan muuttuessa Viranomaisella on oikeus siirtää tämä sopimus tai sen osa sellaisenaan toiselle toimivaltaiselle Viranomaiselle.

24. Erimielisyydet

Tästä sopimuksesta syntyvistä erimielisyyksistä Sopijapuolten on jommankumman Sopijapuolen pyynnöstä viipymättä neuvoteltava keskenään ja pyrittävä ratkaisuun. Erimielisyydet, joista Sopijapuolet eivät pääse sopimukseen, ratkaistaan Helsingin käräjäoikeudessa.

25. Sopimuskappaleet

Tätä sopimusta on tehty kaksi (2) samansisältöistä kappaletta, yksi kummallekin Sopijapuolelle.

26. Voimassaolo

Tämä sopimus tulee voimaan, kun se on allekirjoitettu, ja se on voimassa 31.12.2019 asti. Helsingistä Riihimäelle, Lahteen ja Karjaalle ulottuvan lähiliikenteen osalta sopimus on voimassa 31.12.2017 asti.

27. Optio

Jos Liikenteenharjoittajan tarkoituksena on sopimusaikana tehdä merkittäviä kalustoinvestointeja, Sopijapuolet voivat vuoden 2015 loppuun mennessä yhteisesti päättää jatkaa sopimuksen jatkamisesta viidellä vuodella. Optio ei koske Helsingistä Riihimäelle, Lahteen ja Karjaalle ulottuvaa lähiliikennettä.

28. Allekirjoitukset

Helsingissä päivänä kuuta 2009

LIIKENNE- JA VIESTINTÄMINISTERIÖ

Juhani Tervala
Osastopäällikkö,
ylivohtaja

Mikael Nyberg
Liikennejärjestelmäyksikön päällikkö,
hallitusneuvos

VR OSAKEYHTIÖ

Mikael Aro
Toimitusjohtaja

Antti Jaatinen
Henkilöliikennejohtaja

SOPIMUSLIITTEET

- LIITE 1 Julkisen palvelun velvoitteen ja yksinoikeuden alaiset henkilöliikenteen rataosat 3.12.2009–31.12.2019
- LIITE 2 Julkisen palvelun velvoitteen alainen henkilöliikenne vuonna 2010